

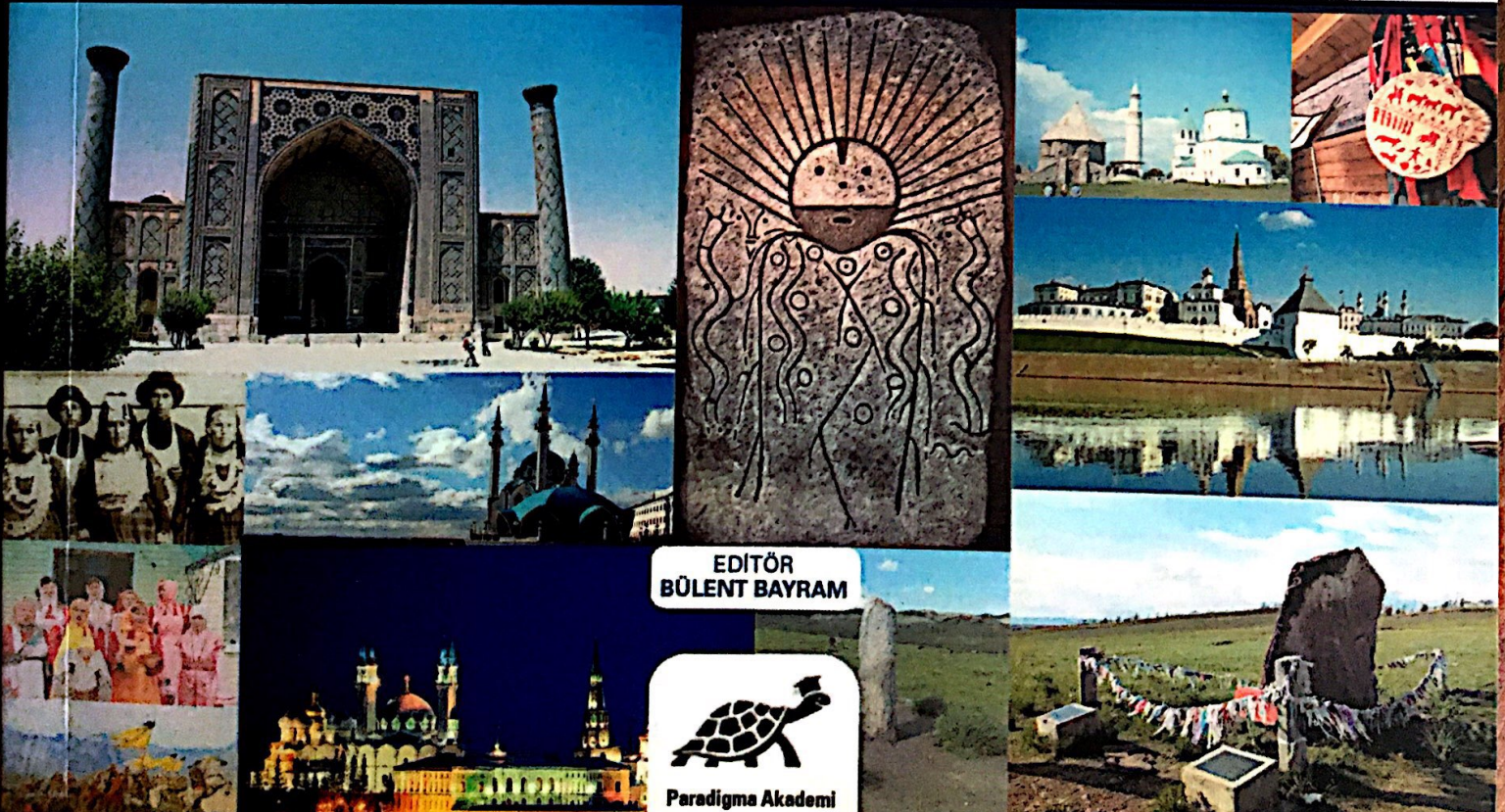
TÜRK BİTİĞİ

TÜRKLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

Kırklareli Üniversitesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünün

5. Yılı Anısına

EDITÖR
BÖLENT BAYRAM

Paradigma Akademi

TÜRK BİTİĞ

Türklük Bilimi Araştırmaları

Kırklareli Üniversitesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünün
5. Yılı Anısına

Editör: Bülent BAYRAM

Paradigma Akademi – Kasım 2017

Türk Bitig – Türklük Bilimi Araştırmaları

Editör: Bülent BAYRAM

ISBN: 978-605-2292-08-2

Sertifika No: 32427

Matbaa Sertifika No: 21318

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

Tel: 0531 988 97 66

Mizanpaj: Fahri GÖKER

fahrigoker@gmail.com

Dizgi: Gürkan ULU

gurkanulu@gmail.com

Kapak Tasarım: Eren Görgülü

erengorgulu@gmail.com

Matbaa Adres:

Ofis2005 Fotokopi ve Büro Makineleri San. Tic. Ltd. Şti.

Davutpaşa Merkez Mah. YTÜ Kampüsü

Güngören / Esenler

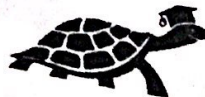
İSTANBUL

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Paradigma Akademi bir CNK Kitaplığı kuruluşudur.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Paradigma Akademi – Kasım 2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	III
N.İ. İlminkiy'e Yazılan Mektuplarda Çuvaş Kültürü ve Dili Üzerine Tespitler (Doç. Dr. Bülent Bayram)	1
Sungur Türkçesi Rotasizm Örnekleri ve Çuvaş Türkçesiyle Benzerlikleri (Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Atıcı)	15
Eski Oğuz Türkçesi Verilerinin Gagauz Türkçesinde Kullanılması ve Bu Bağlamda Gagauz Türkçesindeki {-Dxy nan} / {-Dxxnan} Zarf-Fiilinin Kökeni Üzerine (Yrd. Doç. Dr. Bülent Hünerli).....	37
Terim Ve Tasnif Meselesinden Hareketle Hakas Efsanelerine Genel Bir Bakış (Yrd. Doç. Dr. Erhan Aktaş)	53
Kandinsky'nin "Avangard" Kıstaslarına Göre Çağdaş Kazak Edebiyatı'nda Bir Öncü Olarak İbray Altın Sarın (Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Karakuş)	65
Macarların Karpat Havzası'ndaki Politik, Ekonomik ve Kültürel Dönüşümü..... (Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz)	75
Tuva Türkçesinde Sıklık Çatısı Eki {-Gıla} (Yrd. Doç. Dr. İlker Tosun)	85
Başkurt Yazar Dinis Bülekov'un Yabancı Romanında İdealize Edilmiş Kahramanlar: Gilman Nurihanov ve Heyrulla Yavbasarov (Arş. Gör. Ayşe Şener)	99
Adalet Menzili Romanı Üzerine Bir Değerlendirme (Arş. Gör. Meryem Er) ..	125
Hemedan Eyaleti İle Anadolu Kitabelerinin Dili Üzerine Bazı Değerlendirmeler (Öğr. Gör. Hamidreza Sohrabiabad)	145
EKLER.....	163
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü Personelinin Akademik Çalışmaları Ve Etkinlikleri	165
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü Tarafından Düzenlenen Etkinlikler	181
Fotoğraflar	187
Bölüm Etkinlikleri Afişleri	193

BAŞKURT YAZAR DİNİS BÜLEKOV'UN YABANCI ROMANINDA İDEALİZE EDİLMİŞ KAHRAMANLAR: GILMAN NURİHANOV VE HEYRULLA YAVBASAROV

Ayşe ŞENER*

1. Başkurt Yazar Dinis Bülekov (1944-1995) ve Yabancı Romanı Üzerine

İdil-Ural Türklerinden olan Başkurtlar, tarihten bugüne dinde, dilde, kültürde, politikada vd. pek çok alanda değişiklik ve zorluk yaşamış olan Türk halklarından bir tanesidir. Adları ilk kez 9. yüzyıla ait yazılı kaynaklarda geçen Başkurtlar İdil Nehri ile Orta ve Güney Urallarda yaşar (Kamalov 2008: 25). Tarihte güçlü ve savaşçı bir millet olarak varlık gösteren Başkurt Türkleri, diğer Türk halkları gibi, Rusya'nın baskısı ve ağır yönetimi altında kalmış olması ile ağır bir tarihi sürece sahiptir. Bu süreçler düşünüldüğünde, bir milletin var olması, ayakta kalabilmesi, bir olabilmesi için dillerinin ve edebiyatlarının ayaklarının yere sımsıkı basması gereklidir. Toplumun ana dinamiklerini oluşturan bu unsurların böyle zorlu bir tarihi süreçte ayakta, bozulmadan kalabilmesi de pek mümkün değildir. Başkurtlar ve diğer Türk halkları için bu süreç elbette ki zorlu olmuştur. Halkın birliği noktasında dilin işlevselliğinin sağlanması ve bu kırılmalı ve hassas yapının -halkın- ayakta kalabilmesi konusunda önemli bir görev özellikle yazarlara düşmektedir.

20. yüzyıl Başkurt Modern Edebiyatı'nın önemli yazarlarından olan Dinis Bülekov¹ (1944-1995) bu görevi başarı ile yürüten yazarlardan birisidir. Bu çalışmada incelenecek olan "Yabancı" romanın ön sözünden edinilen bilgiye göre, yazarın kısa bir hayat yaşadığı ancak bu kısa ömrüne birçok kıymetli eser sığdırdığı görülmektedir. Asıl mesleği mühendislik olan yazar, bunun yanı sıra edebî çalışmalar da yürütmüş hayatının sonraki dönemlerinde gazetecilikle de meşgul olmuştur. Edebiyatla gençlik çağında ilgilenmeye başlayan Bülekov'un ilkökul, ortaokul ve lise yıllarında eserleri yayımlanmaya başlanır.² Dinis

* Arş. Gör. Kırklareli Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, e-mail: senerayse13@hotmail.com.

¹ Yazar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dinis Bülekov, Yabancı, (Çeviren: Nigâr Kalkan), Ankara: Bengü Yayınları, 2012.

² Yazarın yazın hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sinan Güzel, "Başkurt Yazar Dinis Mudarisoviç Bülekov'dan Bir Hikâye: Hindirılğan Akas Kılıs", Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XV., S.15, İzmir 2009, s.60-61.

Bülekov, siyasi yönü ile hayatta yer edinmiş bir kişi olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Başkurdistan Yazarlar Birliği Başkanlığı ve milletvekilliği görevlerini de üstlenen yazar, 1995 yılında Ufa'da hayatını kaybeder. Halka önem veren, halk için çalışan bir yazar olması belki de birçok siyasi görevde bulunması ile de yakından bağlantılı olabilir. Kendi toplumunun sıkıntıları, arzularını yakından bilmesi ve bunun için çabalaması da boşuna değildir. Roman, hikâye ve tiyatro türünde pek çok eser veren yazarın eserleri Rusça, Başkurt Türkçesi ve Tatar Türkçesi'nde de yayımlanmıştır. Bu çalışmada ise, yazarın 1984-87 yılları arasında yazdığı, 1989 yılında Ufa'da yayımlanan "Kilmişak-Yabancı" romanı, yazarın idealize ettiği iki kahraman -Gilman Nurihanov ve Heyrulla Yavbasarov- bağlamında ele alınacaktır.

2. 1934 Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi ve 'Olumlu Tip'

Edebiyatın ne olduğu konusu daima tartışılmalı bir konudur. Ancak genel itibariyle, malzemesi dil, kaynağı hayaller ve yaşantı olan sanat dalı şeklinde tanımlamak mümkündür (Aytaç 2016: 11). Edebiyatın ne olduğunun yanı sıra, edebiyatın işlevi, yazarın üstlendiği görev ve sorumluluklar da pek çok edebiyat araştırmacısı tarafından daima sorgulanmıştır.³ Bu bağlamda eleştirmenler, edebiyat araştırmacıları ve sanatçılar kendilerine göre bir edebiyat anlayışı benimser. Bu görüşlerden birisi Platon'a dayanan "mimesis" anlayışıdır.⁴ Mimesis anlayışına göre her şeyden önce edebiyat bir sanattır ve insanların hislerine hitap etmesinin yanında hayatı da yansıtmak zorundadır. Hayat ise, toplumsal yapılar içerir. Toplumun içerisinde siyasî-kültürel-ekonomik değişimlerin edebî eserlerde yer alması da kaçınılmaz bir durumdur. Bu gözle bakıldığında özellikle eski Yunan düşüncesinde bu değişimlerin sonucunda hayatın özü olan edebiyat, *mimesis* özelliğine dayanarak ait olduğu toplumu içine alır.

Mehmet Kaplan, insanı, politik, ekonomik ve sosyal bir yaratık olarak tanımlar (Samsakçı 2014: 9). Toplumun tüm dinamikleri içerisinde en belirleyici unsur insandır. İnsanın duyguları, amaçları, doğruları ve yanlışları, özlemi, kaygıları, beklentileri, korkuları, öfkeleri vd. hayatı belirler ve şekillendirir. Aynı paralellikte toplumun devinimi içerisinde en çok da insan etkilenir. Edebiyat da toplumun bu

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rene Wellek; Austin Warren, "Edebiyat Teorisi", Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

⁴ Mimesis anlayışı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Berna Moran, "Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi", İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

devinimi arasında kendine bir yer edinir ve hayatı, insanı, insanın hayat içerisindeki trajik konumunu, iç-dış mücadelelerini anlatır. Toplumun içerisindeki ideolojik hareketlilik, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantılar da kimi yazarlar tarafından eserlere yansır. 20. yüzyıl İngiliz yazarlarının en önde gelen isimlerinden olan E. M. Forster'a göre romancının yaşama ağırlık vermesi gerekir, biçim uğruna yaşamın sınırlarını daraltmak doğru değildir. Çünkü katı bir biçim yaşama açılan kapıları kapar ve çoğu kez romancıyı kapalı odalarda sanatçılık oyunları oynar bir duruma getirir (Forster 2016: 32). Hayatı sosyal bir gerçeklik olarak tanımayan Wellek ve Warren ise, edebiyatın hayatı canlandırdığını ileri sürer. Onlara göre, toplumun bir üyesi olan yazar, neticede bir vatandaşdır ve sosyal-siyasi önemi bulunan meseleler üzerine görüşlerini eserlere yansıtmış, o dönemin kritik meselelerinde rol oynamıştır. Yazar sadece toplumdaki etkilenmez, aynı zamanda o da toplumu etkiler. Sanat hayatı sadece kopya etmez, aynı zamanda ona şekil verir (Wellek ; Warren 2015: 108-111).

Edebiyatın faydalı olması ve toplumu yansıtması gerektiğini düşünen Platon'dan beri bu görüş sürdürülmüş ve birçok yazar tarafından eserlere uygulanmıştır. Edebiyatın toplum için faydası denildiğinde akla edebiyat ve siyaset ilişkisi gelir. Bu edebiyat-siyaset ilişkisi ise resmi olarak, 1934 yılında Rusya'da Birinci Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ortaya çıkan ve temeli Marx'ın siyasi ve ekonomik fikirlerine dayanan toplumcu gerçekçilik hareketi ile daha popüler hale gelir. Bu anlayış, sadece Rus edebiyatında değil, aynı zamanda Türk boylarının edebiyatlarında da yankı bulmuştur. Toplumsal olaylardan etkilenmeyen, hayatın gerçekliğine temas etmeyen bir sanat ürününden bahsetmek zordur. Bu yüzden de her eser kendine göre gerçektir. Her esere, çağının yaşama ve dünyaya bakışı ve gerçeklik algısı doğrudan yansımaktadır. Yazar, duygu ve düşünceleri aracılığıyla çevresinden aldığı gerçekliği şekillendirir ve yarattığı esere özgünlüğünü de katarak yerleştirir. Okuyucu her romanda ya da eserde, hayatın farklı gözlerden yansımalarına tanık olur. Ancak, Aristo ve Platon'un düşüncelerinde de görüldüğü gibi, gerçeğin sorgulanışı farklılık arz eder. Rus sanatçıları için de durum bu doğrultudadır. Birçoğu edebiyatın faydalı olması gerektiği, topluma devletin yeni ideolojisinin benimsetilmesi için edebiyatın araç olarak görülmesi gerektiği gibi düşünceleri benimser. Her edebî akım, temelde gerçeklik bazında bir önceki akımdan ayrılır ve farklı bir anlayış üzerine kurulur. Her sanat eğilimi kendi gerçekliğini anlatır, bu nedenle de gerçekçidir. Michel Butor'un

“değişik gerçeklere değişik anlatı biçimleri düşer” (Ecevit 2011: 17) sözü tam da bu durumu ifade eder. Edebiyatta gerçekliğe bakış dönemine uygun olarak şekillenir, şekillenirken kendine uygun bir gerçekliği de beraberinde getirir. Çünkü sanat yapıtı, içinde bulunduğu koşulların ürünüdür. Ecevit’e göre, gerçeklik anlayışı başlangıçta mitosların, sonra felsefenin/teolojinin ve giderek bilimin verileriyle biçimlenmiştir (Ecevit 2011: 18). Gerçekçilik akımı Batı’nın yanı sıra Rusya’da da birçok yazar tarafından benimsenmiştir. Özellikle 1917 Ekim Devrimi’nden sonra belirginleşen ve 1934’ten sonra parti ideolojisinin emrine giren, gerçeği sorgulayan ve çözümler getiren “toplumcu gerçekçilik” anlayışı bu anlamda önemlidir. Edebiyatta politikanın en derin olarak görüldüğü harekete örnek gösterilebilecek olan “toplumcu gerçekçilik” anlayışı özellikle Gorki, Hemingway, Steinbeck gibi yazarlar tarafından benimsenmiştir (Çetişli 2011: 86). Edebiyatın faydacılığı, siyaset ile olan bağı özellikle Stalin döneminde edebiyatın bir parti faaliyeti görmesi ile daha da belirgin hale gelir.

Berna Moran’a göre Marksist Estetik, 1934’e kadarki dönem ve toplumcu gerçekçilik kuramının kabul edildiği 1934’ten sonraki dönem olmak üzere iki ana dönemde ele alınabilir. Toplumcu gerçekçiliğin kabul edildiği dönemden önce, Marx, Engels ve Plehanov’un fikirleri hakimdir (Moran 2009: 41-44). Rus nihilizminin babası Pisorev, estetiği bir kenara bırakır ve yararcı bir anlayışı benimser. Çernişevski, Bielinski gibi isimlerle birlikte sanat siyasetin eline verilir. Çernişevski de eski Yunan’daki gibi sanatın yansıtma olduğunu savunur. Bu anlamda devrimci ve toplumcu anlayış özellikle 1789 devrimi sonrasında yaygınlık kazanır (Oktay 2004: 51-55). Çernişevski, Bielinski gibi kişilerin fikirleri 1930’lu yıllarda toplumcu gerçekçi kişilerin temel düşüncelerini oluşturur. Özellikle sanatın ekonomi ile olan bağına odaklanan bu fikirler, toplumcu gerçekçilerin fikir yapısını oluşturur. Bunun temelinde ise Marksizmin temel aldığı tarihi maddecilik anlayışı vardır. Buna göre toplum tarihi “ilkel toplumlar, kölelik, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizm” olmak üzere, bazı aşamaları yaşar. Toplumda var olan alt yapı ve üst yapı ise, toplumun geçirdiği ekonomik değişimlerden etkilenir. Dolayısıyla bir üst yapı sayılabilecek olan sanat da dönemin ideolojisini yansıtır (Moran 2009: 41-44).

Marx ve Engels’i takip eden, Plehanov, Troçki, Lunaçarski gibi düşünürlerinin hakim olduğu dönem için Ahmet Oktay “çok sesli” ifadesini kullanır. Çünkü bu dönemde edebiyat ve politika ilişkisi

üzerine farklı görüşler mevcuttur. Ortak tek bir düşünce etrafında radikal bir şekillenme ise, Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ortaya çıkar. Daha öncesinde Plehanov sanatçı ile ideoloji arasında nedensel bir bağ olduğunu savunarak, sanatçı hangi sınıfın üyesi ise, eserinin de o sınıfın ideolojisini yansıttığını ileri sürer (Moran 2009: 49). Bunun yanı sıra Plehanov, sanatın dilini toplumbilim diline çevirmek isterken sanatın ihmal edilmemesini ister. O, sanatı her ne kadar yetkin kılmasa da, eserlerini de tamamen toplumbilim kitabı haline getirmez. Çünkü, ona göre sanat bir propaganda aracı olarak kullanılmamalıdır (Oktay 2008: 70-71). Plehanov'un düşüncelerine ve destekleyicilerine göre hakim ideolojiyi benimsetmek üzere edebiyatın ve sanatın araç olarak görülmesi anlayışı daha fazla destek görür. Örneğin Lunaçarski, Plehanov'un zıttına "proleteryanın gelişmesine yardımcı olan her şey iyidir, buna zarar veren her şey kötüdür" diyerek, işçi sınıfını destekleyen bir edebi anlayışı benimsediğini ortaya koyar (Oktay 2008: 70-71). Marx ve Engels'i kendine kılavuz edinen bu isimler, ayrı ayrı görüşlere sahiptir. Ancak Marx'ın ve Engels'in gelişmiş bir edebiyat kuramı ortaya koyduğunu söylemek pek mümkün değildir. Oktay'a göre, onların eserlerinde toplumcu gerçekçiliğin kuramsal temelleri yoktur (Oktay 2008: 72). Oktay'ın da ifade ettiği gibi, Sovyet Yazarlar Birliği Kongresine kadar, Rusya'da edebiyat anlayışı üzerine çok seslilik hakimdir. Ancak bu kongre itibariyle, tek hakim görüş 'edebiyatın partinin eline verilmesi' olacaktır. Bu bir çeşit bağlanmadır. Jean Paul Sartre bağlanmayı şöyle ifade eder: "Bağlanma, bağlanmak ya da bağlamak sözcükleri, kitapta çağının dünyasına, toplumuna ait olduğunun bilincine vararak, basit bir seyirci konumunda kalmayı reddeden, düşüncesini ya da sanatını bir davanın hizmetine sunan aydın ya da sanatçının edimini ya da tavrını belirleyen bir bağlılıktır" (Sartre 2015: 13).

Bu bağlamda 1934 Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi hem Rus hem de Türk Dünyası Edebiyatlarını anlamak için çok önemlidir. Toplumcu gerçekçiliğin kuramsal ilkelerini Belinski, Çernişevski, Dobrolyubov gibi sosyal demokrat aydınlar oluştursa da asıl kurucusu Maksim Gorki'dir. Birinci Beş Yıllık Plan'ın sonuna yaklaştığı ve başarılar elde edildiği zamanda 1934 yılında yapılan Kongre'de Gorki'nin ve Jdanov'un fikirleri, sosyalizmin inşası, proleterya vurgusu, Rus ve Sovyet kahramanlığı noktasında edebiyatın siyasete olan bağlılığı ve güdümlülüğü doğrultusundadır (Oktay 2008: 112). Jdanov ve Gorki benzer görüşleri savunmaktadır. Edebiyat, toplumda devrimin

yerleşmesi ve toplumun dönüştürmesine katkı sağlamalıdır (Oktay 2008: 109). Jdanov'u ve fikirdaşlarını anlamak için şu ifadeler bu bağlamda bir örnek teşkil eder: "Her şeyden önce sanat eserinde hayatı gerçeğe uygun biçimde yansıtabilmek, durağan ve cansız bir biçimde ya da yalnızca nesnel gerçeklik biçiminde değil de devrim gelişmesi içinde yansıtabilmek" (Oktay 2008: 108). Gorki ise, daha bu kongrenin öncesinde ilkelerini belirlemeye başlamıştır. Kongre'de ise söylediği şu sözler dikkate değerdir:

Emeği kitaplarımızın baş kişisi yapmalıyız. Yani emek süreçleri içinde örgütlenen insanı, ülkemizde teknolojinin sağladığı olanaklarla donanmış ve emeği, daha kolay ve daha üretken yaparak, onu bir sanat düzeyine çıkarmakta olan örgütlü insanları anlatmalıyız kitaplarımızda. Emeği, bir yaratıcılık olarak öğrenmeliyiz. (Oktay, 2008, s. 112).

Sovyet ve Rus kahramanlığının ön plana çıkarılacağı, sanatın devrime hizmet edeceği, Stalin'in de görüşleri doğrultusunda edebiyatın partinin elinde bir araç konumuna geleceği bir anlayışın en temel ilkelerinin belirlendiği bu kongre çok önemlidir. Sovyetler Birliği nasıl sosyalizmi benimsediye, aynı şekilde devlet ve sanatçı arasında da bir bütünlük olmalı ve halka bu yolla ulaşılmalıdır. Halka ulaşma noktasında halkbilim ve halk edebiyatının ne kadar gerekli olduğundan bahseden Gorki'nin etkisiyle bu tarihten sonra halkbilim ve halk edebiyatı üzerine de devrim amaçları uğruna birçok çalışma yapılmıştır (Azadowski 2002: 22). Bu kongre ile sanat bu toplumun ideolojisinin temel bir parçası haline gelir (Eagleton İstanbul: 20). Stalin'in "insan ruhunun mimarları"⁵ diye tanımladığı yazarlar özellikle bu kongreden sonra, devrim ve parti uğruna eser vermiş, sovyet ruhu, sovyet kimliği ve kahramanlığı vurgusu yaparak Stalin, Gorki ve Jdanov'un benimsettiği edebiyat anlayışını ortaya koymuşlardır.

Bu kongrede Gorki'nin ileri sürdükleri bu kadar da değildir. Sadece Rus edebiyatında değil, yaşadıkları coğrafya ve geçirdikleri tarihi süreçler bağlamı düşünüldüğünde Türk Dünyası Edebiyatlarında etkisi görülen "olumlu tip" kavramı kongrenin en ilgi çekici konularından birisidir. Toplumun dönüşmesi, devrim romantizminin halka aşılması ve halkın eğitilmesi hususunda yaratılan bu "olumlu tip" kavramı önemlidir. Gorki'nin formüle ettiği bu olumlu tip, aslında Rus

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Oktay, "Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları", İthaki Yayınları, İstanbul 2008, s.86.

yazınında bulunan “Oblomov tipi”ne karşıt olarak ileri sürülmüştür. Turgenyev’in “Lüzumsuz adam”ında -lišnii çelovek-⁶ görüldüğü gibi toplumsal görevlerden ve sorumluluklardan uzak olan bir bireyin toplum içerisindeki hiçliğinin zıttına Gorki “olumlu tip” kavramı ile Rus yazınına başka bir çehre kazandırır. Kaygısız, dertsiz, sorumsuz bir tipi ifade eden “lišnii çelovek” kendini Gonçarov’un yarattığı “Oblomov” tipinde miskinlik ve işe yaramamazlık duygusuna ulaştırır. Oblomov tipi, tembelliği ile bilinen, hayatta yemek yemek-içmek ve uyumaktan başka hiçbir vasfı olmayan bir atalet timsalidir (Belge 2016: 253-255).

Rus yazınında üzerine pek çok tartışmaya girilen Oblomov tipi⁷, Gorki’nin 1934 Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi’nde “olumlu tip” kavramını ileri sürmesinin en temel sebeplerindendir. Pasif ve konformist bir kahramana sıcak bakmayan Gorki ve destekçileri yaratmak istedikleri “devrim ve sovyet insanı” kimliğini halka giydirmeden önce romanlarda canlandırmak istemiştir. Edebiyatın siyasi ideolojinin eline verildiği bir anlayışta yazar “toplum mühendisi” konumunda, dönüştürmek istediği “okuyucu”sunu yani -halkı- Sovyet kahramanı modeline sokmak için estetiği, sanatı geri plana iter ve inandığı gerçekliğe sarılır. Sosyalizmin başarısının ideal Sovyet kimliği ve imajı yaratmaktan geçtiğini ifade eden Jdanov’un görüşleri bir bağlamda bu sözlerimize bir tasdik niteliği taşır. Halkın eğitilmesi, ideolojik anlamda silahlanması ve tamamıyla iyimser bir ruhla donanması gerektiğinin vurgusunu yapan Jdanov, yazarın halka, devlete, partiye yardımcı olması gerektiğinin de altını çizer (Oktay 2008: 119-120).

Gorki’nin önderliğinde Rus yazını için de ileri sürülen bu olumlu kahramanlar çoğunlukla askeri ve güçlü, inkılapçı, önder, işçi ve çiftçi, komünist ve halka, halk için hizmet eden aydınlardır (Yıldırım 2013: 1443). Bu ideal, olumlu kahramanlar, sosyalizmin reddettiği bütün değer ve yargılar karşısında boyun eğmeyen, mücadeleci bir ruha bürünürler. Olumlu kahramanlar elbetteki sadece Sovyet edebiyatında bulunmaz. Her yazar, eskiden beri kendi fikir ve değerlerini barındıran, düşüncelerini benimseyen bir olumlu kahraman profili çizer. Ancak bu

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Belge, “Step ve Bozkır”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.147

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nihayet Arslan, “Osmanlı ve Rus Toplumlarında Medeniyet Değişmesi: Bihruzlar ve Oblomovlar”, Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 2011, s.47-80.

kongrede ileri sürülen “olumlu tip”ten kasıt, Sovyet ideolojisini, parti yandaşlığını ve üretim vurgusunu, her ne pahasına olursa olsun, bünyesinde taşıyan bir kahramandır. Berna Moran, olumlu kahramanın karşılaştığı türlü güçlükler karşısında gâlip geldiğini, tarihin kendisine verdiği görevi yerine getirdiğini söyler. Olumlu kahramanlar, edindikleri bu kimlik ile, politik erdemini bir temsilcisi olarak okurda saygı uyandırmalı, onların takdirini kazanmalıdır. Yolunu kaybetmiş, pek çok acı yaşamış, eğitime ve bir rehber ihtiyacı duyan halkın bu derdinin dermanı ‘olumlu kahraman’ın ta kendisidir (Moran 2009: 61). Üretmeden tüketen Oblomov’un karşısında duran üretim, işçi, emek vurgusu yapan bir kahramanı teşkil eden bu ‘olumlu tip’, o dönem romanlarını anlamak için büyük önem taşır.

3. Yabancı Romanında İdealize Edilmiş Kahramanlar: Gilman Nurihanov ve Heyrulla Yavbasarov

Dinis Bülekov, “Yabancı (Kilmişak)” romanını kitabın sonuna eklediği nottan anlaşıldığı üzere, 1984-1987 yılları arasında Pitsunda, Dubıltı, Akmanay’da yazmıştır. Roman zengin bir şahıs kadrosu ve 37 bölümden oluşmaktadır. Yazar, romanda genel olarak sosyal olaylar bağlamında toplumdaki ahlakî çözülmeye, yaratılmak istenen Sovyet kimliğinin içindeki aksaklıklara, insan ilişkilerindeki çarpıklık ve bozukluklara değinerek, halkın gözünde oluşturmak istediği “ideal insan tipini”, yarattığı kahramanlar arasındaki çatışma yoluyla ortaya koymuştur. Kadın erkek ilişkileri, aile yapısı, riyakâr ve çıkara dayalı ilişkiler, tarımsal uygulamalar, kolhoz⁸, savaşın etkileri vd. gibi özellikleri bünyesinde bulunduran romanda yazar özellikle yarattığı iki zıt kahraman üzerinden mesajını okuyuca ulaştırır: Gilman Semirhanoviç Nurihanov ve Heyrulla İbrahimoviç Yavbasarov. Roman adını Heyrulla Yavbasarov’dan alır. Aslında, romanın sonunda da görüleceği üzere, köye en tanıdık olan kişi de ‘yabancı’ diye anılan kişi de Yavbasarov’un ta kendisidir.

Roman, her bölümde farklı kişiler üzerinden ilerler. Göze çarpan belirgin kahramanlar: Nurihanov adlı kolhozun başkanı idealist Gilman Nurihanov; ağarmış saçları ile herkesin dikkatini çeken akademisyen, ziraat uzmanı, bilim adamı, Yüzşişme’nin ‘yabancı’, idealist Heyrulla Yavbasarov; köyün bilge kişilerinden sayılan ve daima doğruyu söylemekten çekinmeyen komünist Yapparov; Yavbasarov gibi

⁸ Zirai işlerin yapılması adına sosyalist esaslar doğrultusunda kurulan devlet çiftliklerine verilen ad.

yabancı olan, saf aşkı, kahramanlığı, yiğitliği temsil eden Taştımır; Kolhoz'un inek sağma işinde çalışan, 18'ini yeni dolduran, saf ve temiz fakat her ahlaksızlığa da boyun eğmeyen şoförü Zöfer; Kolhozun Parti Komitesi Sekreterliğinden, Partinin İlçe Komitesi Birinci Sekreterliğine terfi eden Keşfi Kutlubayev; PMK kampı⁹ çalışanı, sevdiği kadını kıskançlığı yüzünden öldürmeye kalkan Baygildi; güzelliği ile herkesi etkileyen, kolhoz başkanı Nurihanov'un sekreteri Nefise; yaşadığı ilişkilerden dolayı toplumun dışladığı alımlı Bibinur; doğruyu ve dürüstlüğü temsil eden, hiç evlenmemiş, kolhozun yeni Parti Komitesi Sekreteri Meryem Kenzeferovna; temiz kalpli Mevsile'nin hoşgörülü, yardımsever birisi olarak anlatılan annesi Serbiyamal; Nurihanov'un yasak aşk yaşadığı Nefise'nin babası PMK şefi Distanov'dur. Romanın asıl kahramanları ise Nurihanov ve Yavbasarov'dur. Bunların dışında saydığımız isimler yardımcı kahramanlardır. Yazar kurduğu dünyada, istediği savın gerçekleşmesi için bir çatışmalar bütünü yaratır. Romanda yukarıda saydığımız isimler dışında da birçok kahraman yer almaktadır. Ancak yazarın idealize ettiği, romanın adından başlayarak yarattığı ironinin sebebi olan, iki kahraman -Nurihanov ve Yavbasarov- bu çatışmanın ana öğeleridir. Yabancı romanı tek bir konu üzerinden işlenmez. Çoğunlukla Kolhoz başkanı Nurihanov ekseninde, kolhozun çalışma düzeninin, idaredeki kişilerin kişisel ve keyfi tavırlarının eleştirisi yapılırsa da, bunun dışında insanların daha rahat bir yaşantı elde edebilmesi için, komünist değerler doğrultusunda tarım verimliliğini arttırmak için yapılan çalışmalar, insani ilişkiler ve özellikle de romanda yardımcı kahraman olarak gösterebileceğimiz kişilerin aşk hayatlarındaki iniş çıkışlar da anlatılmaktadır.

Çoğu insan bazı idealler uğruna yaşar. Yaşantısını bu doğrultuda şekillendirir. Yazar da çoğunlukla toplumun bir aynası olarak, okuyucusuna 'ideal bir insan tipi' oluşturmak, onu yönlendirmek ister. Aydındaki bu halkı eğitme, halka yön verme arzusu eskiden beri vardır. Özellikle Tanzimat Edebiyatı ile birlikte ortaya çıkan Batılılaşma hareketinin halka anlatılması noktasında yaratılan idealize edilmiş kahramanları burada örnek olarak vermek mümkündür.¹⁰ Yazarlar çoğunlukla, toplumdaki siyasi, kültürel ve sosyal değişimlerin

⁹ Romanda kolhozun işlerine paralel olarak çalışan bir organ.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Berna Moran, "Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1", İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

etkilediği ana öge konumundadır. Kendisinden farklı gördüğü halkın yaralarına dokunma, eksikliklerini düzeltme, boşluklarını doldurma gereği hissederler. Hayatın akışı, edebiyatın da akışını, muhtevasını etkiler. Dolayısı ile insanı ve toplumu ele alan edebiyat da bu değişimlerin yansıdığı, dile geldiği alanlardan birisi haline gelmiştir. Dinis Bülekov da, bu romanında, Sovyet ruhunu tam özümsemeyen, ilkeleri çıkarlarının gerisinde kalmış, bencil idarecilere ve onlar vasıtasıyla komünizme eleştirel bir tavırla yaklaşır. Bu eleştirisini en iyi biçimde yapabilmek için olumsuz kahramanın karşısına olumlu bir kahraman çıkarmış ve bu eleştirisini görünür hale getirmiştir. Roman her ne kadar yaşadığımız hayattan ve insandan beslense de, E.M. Forster'a göre kendi gerçekliği içinde, gerçek hayattan daha da gerçekçidir. Yazar dağınık, ayarsız bir yaşantıyı düzenler ve onu beslediği hayattan da gerçek hale getirir. Onu daha gerçek kılan şey *fiction* 'kurmaca' olmasıdır belki de. Çünkü o dünyanın da, o kahramanların da yaratıcısı aynıdır. (Forster 2016: 19). Bu bağlamda düşünüldüğünde, yazar eşsiz bir enginlikte özgürce düşüncelerini, hayallerini romana aktarabilir. Dinis Bülekov'un da bu romanında, hem kendi hayatını, hem yaşadıklarını hem de toplumda gördüğü aksaklıkları yansıtmayı boşuna değildir. Toplumunu esas alan bir yazar için, yarattığı eser ancak halka kulak verdiğinde anlam kazanır.

Dinis Bülekov'un bu romanında üzerinde durduğu konulara bakıldığında, yazarın özellikle toplumsal eleştirileri içeren bir üslup kullandığı görülebilir. Bu bağlamda yazarın Gorki ve fikirdaşlarının ilkeleri doğrultusunda bir eser ortaya koyduğu söylenebilir. 1934 Birinci Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ileri sürülen "olumlu kahraman" tipi, bu romanda Yavbasarov'a yüklenmiştir. Yazar, Yavbasarov'u anlaşılır kılmak için karşısına olumsuz olarak ağabeyi Nurihanov'u çıkarır. Bu çatışma-zıtlık, romanın temel ögesidir. İki kahraman da tüm roman boyunca okuyucuya nasıl tanıtıldıysa, öyle kalır. Herhangi bir değişkenlik, bir gelişme ya da gerileme göstermez. Bu açıdan bakıldığında onları 'yalınkat' kişilere bir örnek olarak göstermek mümkündür.

Wellek ve Warren, yalınkat kişiyi, hâkim veya sosyal olarak çok belirgin şekilde görünen tek bir özelliği veren karikatür ya da soyutlayıcı bir idealizasyon şeklinde tanımlar (Wellek; Warren 2015: 257). Yalınkat kişi, özellikle statik durumu ile dikkat çeker. E.M. Forster'a göre de, yalınkat kişiler, bu statik halleri ile bir tip ya da karikatür olarak ifade edilebilir. Okuyucu onları bir kere gördü mü

ikinciye düşünme gereği duymadan tanır (Forster 2016: 107). Mehmet Tekin ise E.M. Forster'in 'flat ve round kişiler' adlandırması için düz ve boyutlu kelimelerini kullanır (Tekin 2016: 108). Aynı zamanda bu yalınkat-düz kişiler için stereotip ifadesi de kullanılmaktadır. Stereotipler, tek yönlü, yalınkat kişilerdir. Stereotipleşmeyle beraber, roman kişisi bireysellikten, içsel dünyadan soyutlanarak varolan genel sabit tek yönlü bir imge içine yerleştirilir (Demir 2014: 109-110). Aslında burada bahsedilen düz-yalınkat-stereotip ifadeleri 'tip' kavramına; yuvarlak-boyutlu kahraman ise 'karakter'e denk gelir (Tepebaşı 2012: 57).

Dinis Bülekov, *Yabancı* romanı ile bu bahsedilen yalınkat kahramana temel iki örnek yaratmıştır: Gilman Nurihanov ve Heyrulla Yavbasarov. Roman boyunca, iki kahraman da aynı şekilde karşımızdadır. Sözleri ve davranışları ile bizleri şaşırtmaz. Bir sonraki hareketlerini, düşüncelerini tahmin etmemiz zor değildir. Ancak, kimi zaman iki kahramanın da bazı davranışlarının psikolojik-sosyal sebeplerine az da olsa değinildiğini söylemek mümkün. Yazar, yarattığı bu iki asıl kahraman aracılığı ile hâkim düzene ve komünizme eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşır. Romanın birçok bölümünde bu sorgulama ve eleştiri yer almaktadır. Edebiyat diğer sanat dallarının aksine yaratıcısının hayata bakışını, fikirlerini, görüşlerini satır aralarına sızdırır, tam manasıyla saklayamaz. Bu açıdan bakıldığında "Yabancı" romanındaki bu eleştirel tavrın yerinde olduğunu söylemek mümkün. 1934 Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ortaya atılan 'olumlu kahraman tipi' bu romanda tam manasıyla vücut bulmuştur. Yazar, olumlu kahraman olarak romana adını verdiği Heyrulla Yavbasarov'u seçer. Ağarmış saçları, mesleği, hayattaki kararlı duruşu ile tüm dikkatleri üzerine çeken Yavbasarov, yazarın idealize ettiği asıl kahramanlardan birisidir. Romanın pek çok yerinde dikkat çeken 'ağarmış saçları' leitmotiv olarak kullanılmıştır. Yazar, onun ağarmış saçlarını bilerek yaratmıştır. Çünkü bu ağarmış saç, sadece bir yaşlanma örneği değildir. Onu diğerlerinden farklı kılan bir işaret, bilim uğruna adanan bir yaşantının timsali, kaybettiği geçmişinin bir yansımasıdır. Türk romanında da görülen bu idealist aydın tipi, hayatında belli bir düzeni sağlayamamış, daima zihninde belli hayallerle yaşayan, çoğunlukla fen ile meşgul, birer pozitivist kişilerdir. Dinis Bülekov'un yarattığı Yavbasarov ise kimi yönleri ile bu aydınlara benzese de kimi yönleri ile de ayrılır.

Yavbasarov haksızlık karşısında daima dimdik duran, dürüst, yardımsever, halkı düşünen ve halkın yararını gözeten bir fen doktoru-bilim adamıdır. Nurihanov ise, onun aksine, kendi çıkarları ve şöhreti için çalışan, halkı güdülecek bir koyun gibi aşağı olarak gören, ideallerine ulaşmak için tüm ahlaksızlık ve yolsuzluğu yapmaktan çekinmeyen bir idarecidir. Savaşın bir hezeyanı olarak ikisini ayıran kader, zamanla birbirini tanımayan iki kardeş arasında bu denli uçurumu doğurmuştur. Yazar iki kahramanı da idealize eder. Yavbasarov'un Yavbasarov olabilmesi için Nurihanov, Nurihanov'un Nurihanov olabilmesi için Yavbasarov gereklidir. Romanda çatışma unsuru mühimdir. Yazar da bu romanında pek çok çatışmalar ağı örmüştür. Baş çatışma Yavbasarov ve Nurihanov arasında yaşanır. Birbirlerinin kardeşi olduklarını bilmeyen bu iki idealist, bir o kadar da birbirine yabancı oluşları ile trajik bir portreyi de beraberinde yansıtır. Aralarındaki en temel benzerlik ikisinin de idealist oluşudur. Ancak aralarındaki en temel farklılık da aynı şekilde ikisinde idealleri ve bu idealleri uğruna mücadele ediş yöntemleridir.

Gilman Nurihanov'un en büyük ideali, şöhret sahibi olmak ve önce babası kahraman Nurihanov'un belki sonra da kendisinin bir heykelini dikmektir. Her yaptığı etrafındakiler tarafından daima övülen Nurihanov, babası Semirhan Nurihanov gibi büyük bir kahramanı çıkararak Yüzşişme köyünün televizyonu olmadığı için hayıflanır ve bunu henüz başaramadığı için kendi içinde bir eksiklik yaşar (s.16). Daima babasının kahramanlığı sayesinde bir yerlere gelen Nurihanov, 40 yaşındadır ve babası daha 30 yaşındayken Sovyet Kahramanı olmuş ve vatani uğruna ölmüştür (s.16). Kendisini bu noktada eksik hisseden Nurihanov, daha da hırslanır. Etrafındaki herkese hükmedeceğini, sözünü geçireceğini düşünen Nurihanov sonunda hüsrana uğrayacaktır. Sonuçlarını düşünmeden gözünü bürüyen hırs ile daima idealleri peşinde koşan Nurihanov, romanda bencilliği- bensever-egoist özelliği ile ön plandadır.

Yavbasarov ise, daima çalışmak ve faydalı olmak düsturunu kendine ilke edinen, iyiliğin ve yardımseverliğin, hayatı güzelleştireceğine inanan bir fen doktorudur. Batılılaşma ile Türk toplumunda ortaya çıkan kendi halkına yabancı bir aydın tipinin zıttına, Yavbasarov halkın ta kendisidir. Köye olan özlemi, içerisini yiyip kemiren bilimsel fikirleri ile halkın yararını gözeten bir fedakârdır. Halka tepeden bakmak şöyle dursun, 'daima halk için, halk gibi' davranarak tamamen 'olumlu bir kahraman' tipi ortaya koyar. Yavbasarov bu davranışı ile ilk olarak

Auguste Comte'un ileri sürdüğü elsever- alturist kavramının da bir nevi örneği olarak gösterilebilir. Alturist, bilim adamlarınca başkaları için yaşama eğilimi, kişisel çıkar olmaksızın, gönüllü hareket etme olarak tanımlanmıştır (Topses 2012: 61). Yavbasarov, romanın başlangıcından sonuna kadar, fedakârlığı ile vardır hatta bu fedakârlık kurban oluşa kadar da götürülebilir. Onun bu özverili tavrı, zamanla köyde herkesin takdirini kazanır. Ancak Yavbasarov'un sevilmesi, Nurihanov'un gerçek yüzünün ortaya çıkması ile doğru orantılıdır.

Nurihanov, Yavbasarov köye gelene kadar, kendinden aşağı ve üst kişileri bir şekilde idare ederek kendi fikirlerini hayata geçirmiş bir kolhoz başkanıdır. Yaklaşık 12 yıldır kolhoza başkanlık eden Nurihanov, aslında o makama kolay erişmemiştir. O zamanlar yabancı birisinin kolhoza başkan olmasındansa Nurihanov'u tercih etmeleri bunun göstergesidir. Nurihanov köye başkan olarak dönen üniversiteli kendilerinden tek kişidir (s. 31). Şu hakikattir ki kolhoz Nurihanov öncesinde çok da verimli işler yapmamıştır. Ancak Nurihanov zamanında da yapılan yeniliklere temelde bakıldığında Nurihanov'un ünü ve şöhreti uğrunadır. Topraklarını genişletmek isteyen Nurihanov, Nurihanov adlı kolhozu bölgenin en bilinen en işlevsel kolhozu haline getirmeyi hedefler. Romanın beşinci bölümünde Nurihanov'a, bugüne kadar yaptıklarından ötürü yetkilerce Kızıl Bayrak Hizmet Nişanı verilir (s.29). Bu nişan onun hırsını iyice kuvvetlendirir. İnsanlar onun bir gün Lenin Nişanı'nı da elde etmesini diler (s.30). Aslında bu dilekleri, Nurihanov'un da iç sesi niteliğindedir.

Nurihanov ilçede en çok ekin yetiştiren kolhoz başkanı olarak kendi değerini biliyor. Tabiatın verdiği şanstı ona da pay çıkıyor. Dahası onun soyadı kolhoza verilmiş. Atasının şanı yaşıyor. Buna şimdi oğlununkini eklenmeye başlamalı. İlçe gazetesinden bu durumu işaret eden bir yazı da çıkardılar. Ancak, ülke gazetesinden muhabirler seyrek gelir bu tarafa. Elbette, yolun kötülüğünden (s.30).

Nurihanov bu nişanı alınca kendini bahtının yedinci katında gibi hisseder (s.37) Bu sevincini eşinden önce sekreteri ile paylaşması, aslında sadece iş hayatında değil aile hayatında da ahlaksızlıklar peşinde oluşunun bir göstergesidir (s.39). Yazar, Nurihanov'un bu bitmeyen istek ve arzularının sadece iş hayatında değil aynı zamanda aile yaşantısında da var olduğunu göstererek, tam bir olumsuz kahraman profili çizer. Nurihanov'un yaşantısı ve hareketlerine bakıldığında, olumlu bir örnek görmek mümkün değildir. Kusursuz bir

olumsuzluk söz konusudur. Yavbasarov romana dâhil olana kadar, Gilman herkesin gözünde her davranışı ile olumlu bir izlenime sahiptir. Daima takdir görür, övülür, alkışlanır. "Baban gibi, şöhrete kavuşuyorsun. Hizmet kahramanı bu! Bu hediyene başkaları da eklensin. Kartal yüksekte uçmayı sever. Yüksekte uç! Sen bunun için doğmuşsun!" (s.68).

İnsanların onu bu kadar övmesine rağmen, aslında hepsinin de onun ne olduğunu bilmesi ayrı bir ironidir. Yazar, herkesin gözünün bu kadar kör olmasına karşın, aslında hepsini de aynı haksızlık ve ahlaksızlıklara bulaşmış olarak yaratarak bu ironiyi kuvvetlendirir. Yavbasarov bu ironinin dengesini kuran unsurdur. Hatta Yavbasarov'un bedenen varlığı henüz romanda yer etmemişken, geleceğinden haberdar olan Nurihanov tedirgin olur. Sanki tüm şöhretinin bu bilim adamının ellerinde yok olup gideceğini bilir gibi, daha onu tanımadan saldırmaya başlar. Bu durum yakın arkadaşı Keşfi'yi rahatsız eder.

Kutlubayev pek çok vakit böyle tereddüt edip, kapıdan başköşeye kadar yürüdü. Onun vicdanını sadece bir şey rahatsız etti, daha kendi gelip kolhozda görünmeyen birinin burada yazgısı belirlenmiş, ceza da hazırlanmıştı. Önceden yapılmıştı veya hazırlanıyordu hepsi de. Bu adelet mi? Komünistçe mi bu (...) Utandı Kutlubayev. Dostu için utandı galiba. Ona baktı. Nurihanov kendinden memnundu (ss. 80-81).

Yazar'ın, Nurihanov'a karşı tutumun Yavbasarov'un varlığı ile değişeceğinin ilk kıvılcımlarını verdiği bu bölüm önemlidir. En yakınından en uzağına herkes elini eteğini yavaşça çekmeye başlar. Şu bilinir ki, aslında Nurihanov'u Nurihanov yapan şey babasının şöhreti ve namıdır. Çoğu kişinin onun yanlışlarını, ayıplarını affedip başını sıvazlaması bundan ötürüdür (s.81). Keşfi'nin içini kemiren bu vicdan denen şey hiçbir zaman Nurihanov'a uğramaz. Yaptıkları, söyledikleri daima kendi bencil idealleri doğrultusunda, kendince mübahtır. Yazar bir noktada Nurihanov'u anlayabilmemiz için iç dünyasından, yaşadığı zorluklardan ve sevgisizliğinden az da olsa bahseder. Eşini aldatır fakat bu sevgisizliktendir. Savaşın yarattığı yıkım, onun da hayatını alt üst etmiştir. Ancak ne olursa olsun bu Nurihanov'un bencilce davranışını açıklayamaz. Onun babasının ve kendi heykelinin dikilmesinin dışında büyük bir hayali pek çok pınarın bağlı olduğu Atbatkan pınarını kurutmak ve bu yolla kolhozun ekim arazisini genişletmek. Yazar bu pınarın önemini detaylı bir betimleme ile okuyucuya sunar. Kolhoz

başkanı Nurihanov ise, onu gözünü kırpmadan yok etme girişimlerine çoktan başlamış türlü dalavere ile partidekileri de buna inandırmış, ikna etmiştir. Gözünü bürüten bencillik ve hırsla haykırır: "Nişan da benim, yeni traktör de benim!" (s.182). Yeni olan, en gelişmiş olan şey onun olmalıdır. Kolhozun adını herkes duymalı, onun şanı ilçeden öteye ulaşmalıdır. Yavbasarov'un gelişi Nurihanov'da bir deprem etkisi yaratır. Yüzünü ilk gördüğü andan itibaren tanıdığını hissettiği bu adam, bu yabancı, onu hem psikolojik hem de sosyal ve ekonomik olarak derinden sarsar.

Yazar, bencilliği, egoistliği ve ikiyüzlülüğü ile ön plana çıkan Nurihanov'un karşısına, daima adalet ve hak peşinde koşan dürüst, yardımsever, sevgi dolu Yavbasarov'u çıkarır. Yavbasarov'u, romana dâhil olduğu andan itibaren, Nurihanov'un parlayan nişanı ve şanı sönmeye, kararmaya başlar. Bu gereklidir. Çünkü hiçbir Sovyet kahramanı, Sovyet vatandaşı, komünist Nurihanov gibi, kendi çıkarlarını gözetmemeli. Tek amacı, tek ilkesi halkın yararını gözetmek ve onlar uğruna çalışmak olmalı. Yazar bu mesajı verebilmek için olumlu kahraman olarak Yavbasarov'u yaratır. 38 yaşındaki Yavbasarov, aslında Nurihanov'un yıllar önce kaybolan kardeşidir. İkisi de birbirinden habersiz yaşayıp bu günlere gelmiştir. Nurihanov ailesinden haberdar ve onların şöhreti altında büyürken, Yavbasarov daima köksüzlüğünü, kimsesizliğini bir darbe gibi hissetmiş en yakınındakiler tarafından bile yeri gelmiş hor görülmüştür. Eşi kimliksizliği yüzünden onu daima rencide etmiş ve sonunda onu terk etmiştir. Buna rağmen, Yavbasarov başını asla eğmez. Daima dimdik, gururlu ve azimli bir Sovyet genci olmayı başarmış, halkı için çalışıp durmuştur. Belki Nurihanov kadar alkışlanıp pohpohlanmaz. Fakat ondan daha fazla tesire ve başarıya sahiptir. İkiyüzlülüğe tahammül edemeyen Yavbasarov, çalıştığı enstitüde "Başkurdistan incisi" adlı bir darı türünü keşfeder ve takdirle karşılaşır. Bu çalışmasının verimliliğini alabilmek için de Yüzşişme köyüne görevlendirilir. Aslında bu görevlendirme yüzeyde bir terfi gibi gözükse de derin yapıda dürüstlüğünden ödün vermeyen bir komünistin eğilmez duruşunun bir nevi darbesi, sürgünüdür.

Namusu ve idealleri için çabalayan Yavbasarov, Yüzşişme'ye geldiğinde içinde birçok hayal kırıklıkları ve sorular taşır. Ancak idealleri onu ayakta tutar. Ne de olsa o bir alturisttir. Halkı için, başkaları için yaşar. İdeallerinden menfaatleri için vazgeçen insanları sert bir dille eleştirir. Doğruyu söyledikçe düşmanı hep artmıştır.

Aslında Yüzüşme'ye gelişinin kökeninde de bu idealist tavrı vardır. Adaletsizlik ve haksızlığa karşı susmadığı için göz ardı edilmiş ve işinden uzağa sürülmüştür. Yazar özellikle Yavbasarov ve Nurihanov vasıtasıyla o dönemde Sovyet İdeolojisinin ve Ekim Devrimi'nin yarattığı ideal insanların azaldığı tespiti üzerinden hâkim düzene eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır. Partideki ikiyüzlüler, aslında parti teşkilatının her noktasında bulunur. Kolhozlar, solhozlar böyle bencil ve ikiyüzlü şahıslarla doludur. İnsanların içerisindeki o eski heyecan, Sovyet ruhu yerini bencillığe bırakmıştır. İşte Yavbasarov, yok olan bu Sovyet ruhunu diriltecek bir kahramandır. O, uğradığı hiçbir haksız muamele karşısında yılmaz. "Yabancı" diye adlandırıldığı bu köyde de, öncesindeki hayatında da daima gururlu ve kararlıdır:

Niçin, o bir yerde yabancı olsun? Doğduğu Başkurdistan'ın her köşesi onun için aziz ve yakın. Bazıları senin yaptıklarını, çalıştığın işi hatta seni beğenmiyor ki, öylelerini önemsemek gerek. En önemlisi senin yaptığın iş cumhuriyete, ülkeneye, toparlayıp söylediğimizde, halkına faydalı mı yoksa zararlı mı? İşte bu görüş çerçevesinde yaşamak gerek (s.262).

Bu sözlerle Yavbasarov'un toplumdaki bazı kişilerce dışlanmaktan, ötekileştirilmekten bir hayli rahatsız olduğu ve tek gayesinin halkın yararını gözetmek olduğu görülür. Yazarın burada Yavbasarov'a yüklediği 'yabancı' kimliği, toplumun uzaklaştığı ya da kişinin kendisini toplumdan ayırdığı durumu ifade etmez. Bilinen manada yabancılaşma kavramını felsefeye ilk olarak Hegel sokmuştur. Marx ise, yabancılaşma kavramına bilinçli olarak dikkat çeken ilk düşünürdür (Akyıldız 1998: 163). Felsefede, politikada, ekonomide yorumlanan yabancılaşma kavramı yirminci yüzyılda ise edebiyata aks eder. Yirminci yüzyıl estetiğinin ana taşıyıcılarından birisi işte bu insanın gerçeğe yabancılaşma olgusudur (Ecevit 2011: 36). Modern dünyanın yarattığı içsel bunalım ve problemler sonucunda insanın doğadan ve toplumdan kopuşu, çevresine yabancılaşması bu dönemde edebiyatın genel izleğidir. Edebiyatın ana sorunsalı haline gelen bu yabancılaştırma estetiği ile Dinis Bülekov'un Yavbasarov'a çizdiği bu yabancı kimliği aynı şey değildir. Aslında romanın birçok yerinde tekrarlanan 'yabancı' kelimesi, leitmotiv görevindedir. Okuyucuya, Yavbasarov'un kaybolması sebebiyle taşıdığı bu kimlik bunalımı daima hatırlatılır. Yavbasarov bu gerçeğe yaşamaktan sıkılmıştır. Fakat bu modern dünyanın yarattığı bir bunalım değildir. Savaşın getirdiği bir tahribat ve kırılmanın sonucudur. Ancak bunun bedelini

eşinin onu terketmesi ile ödemiştir. Adını ve soyadını insanların yanlış söylemesi, sürekli sorgulaması onu kendi içinde bir çıkmaza sürükler. Fakat ondaki bu kimlik bunalımı hat safhada değildir. “Başkurdistan incisi” adlı darı türünü yetiştirmek üzere geldiği Yüzşişme köyünde herkesin ‘yabancı’ diye adlandırması da, köyün sakınlarının kendi topraklarından olmayan bir insana öteki gözüyle bakmalarından kaynaklıdır. Ancak Yavbasarov kendini hiçbir zaman orada ‘öteki’ hissetmez. Yazarın idealize ettiği bu kahraman, romanın ortalarından itibaren Nurihanov dışında kimseye yabancı olarak gözükmeyecektir. Çünkü bir Yüzşişmeli’den daha yerli, daha gerçek bir köylüdür. Yaptıkları ve tasarladıkları ile tüm köye bunu ispat eder.

Bizim köyün adamına gerçekten de benziyor gibi. Ben onu “akademisyen” geliyor, âlim biri deyince, daha farklıdır diye gözümde canlandırmıştım. İşte dün gece Tavlıkay’da dinlenirken televizyon dediklerinde bir akademisyeni göstermişlerdi, sana söyleyeyim, vay vay, kasılmış oturuşu ne ki, kürek gibi sakalı da var. Bu kardeş bizim kendi akademisyenimiz çıktı ya. Başkurtçayı da böyle güzel konuşuyor (s.125).

Nurihanov’un ona karşı direnmesi de bundan ötürüdür. Tüm köye ve parti teşkilatına kendini sevdiren bu adamı kabullenemez. Aslında o da bilir ki, bu yabancı aslında bu köye kendilerinden daha aşına ve tanıdıktır. Yazar bu ironiyi yaratmak maksadı ile ‘yabancı’ kavramının vurgusunu yapar.

Yavbasarov’un Parti Teşkilatı Sekreteri olması beklenirken, mütavazi davranan Yavbasarov, “halk beni bilmiyor” diyerek bu görevi kabul etmez. Bunun üzerine de kolhoz başkan yardımcısı olarak atanır (s.142). Bu durum Nurihanov’u iyiden iyiye rahatsız eder. Çünkü gururu, kibiri ve özgüveni ile kendini en zirvede gören Nurihanov’un kimseye hele de Yavbasarov’a ihtiyacı yoktur.

Niye ona ta nereden gelen yeni birinin yardım etmesi gerek ki? Buraya kadar işi alıp götürmedi mi, götürdü, hiç kimseden yardım istemedi o. Her şeyi tek başına yaptı yapıyor. (...) Beğenmedi Nurihanov bunu, hiç beğenmedi. Demek ondan sakınmak gerek. İki oldu sakınılacak kişiler. İlki Yeğferovna idi. Gilman keyifsizce gülümsedi. Yoksa, şüpheli birine mi dönüyorsunuz tamamen? (s.142).

Nurihanov’un şöhret sahibi olmak için hayalini kurduğu köye televizyon getirme işini de Yavbasarov’un yapması üzerine

Nurihanov'un sabrı taşar. Yavbasarov zekiliği, korkusuzluğu, mütevazılığı ile herkesi etkilemeyi başarır. İki kahraman arasındaki temel fark da budur. Yazarın, idealize ettiği bu iki kahramana giydirdiği özelliklere bakıldığında bütünüyle olumsuz bir Nurihanov ve bütünüyle olumlu bir Yavbasarov görülmektedir. Bu tezatlık sebebiyle yardımcı kahramanlar da görevlerini yerine getirir ve olumlu kahramanı pekiştirir. Yavbasarov ne kadar korkusuzsa Nurihanov o kadar korkaktır. Yavbasarov ne kadar mütevazı ise, Nurihanov o kadar egoist ve kibirlidir. Bu çatışmanın temel unsurlarından birisi de aydının idealleri uğruna 'kurban' oluşudur. Yazar idealize ettiği bu iki kahraman üzerinden aydın kavramını sorgular.

Aydın, aydınlık, aydınlanma kelimeleri gibi temel kavramlardan doğan bir sözcüktür. Aydınlanmış, ışığını almış demektir. Osmanlı'da münevver, sonrasında aydın ve entelektüel olarak karşılanan kavram, genel itibariyle bakıldığında tarihsel süreçte belirli toplumsal gruplarla bağlantılı olarak ortaya çıkmış olan bir grubu tanımlar. Önemli olan şey onların egemen toplumsal gruplarla kurdukları ideolojik bağlantıdır. Aydınlar, bu toplumsal gruplarla kurdukları bağlantı yoluyla siyasal bir işlevi üzerlerinde taşır. Toplumsal iktidar aydınlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Her toplumsal grubu yönlendiren onları temsil eden aydınları vardır (Keyder 1995: 161). Kendini kurtulmuş olarak gören aydın için halkı kurtarmak bir ahlak sorunu, toplumsal bir görev, halka bir borç ödeme gibi algılanır (Naci 1995: 184). Aydın, entelektüel bir birikimi olan eğitilmiş bir kişiyi karşılar. Bu eğitilmiş kişi, cahil ve dönüştürülebilir gördüğü halkı/köylüyü, kendi çizdiği bir resmin içerisine yerleştirmek için yontmak ister. Bir nevi toplum mühendisi olarak ifade edilebilecek olan bu aydın kesim halka yönelir. Halka doğru hareketi savunanlardan birisi olan Yusuf Akçura bu durumu şöyle ifade eder: "Biz halka doğru diye ad taktığımız cerideyi halk için, halka faydalı olmak için çıkarıyoruz" (Toprak 1995: 43).

Halka yönelme, halka doğru bir ilke ile hareket etme kendi içerisinde de farklılık arz eder. Çoğu Türk aydını "halk için, halka rağmen" düsturu ile jakoben bir anlayışı sergiler. Akçura gibi aydınlar için ise bu jakoben tavır söz konusu değildir. Dinis Bülekov'un bu romanında işlediği aydın tipi ise özellikle Gilman Nurihanov ve Heyrulla Yavbasarov üzerinden zıtlıklarla işlenir. Nurihanov ve Yavbasarov üniversite mezunudur. İkisi de işini iyi yapmaya çalışan birer ziraat uzmanıdır. Ancak idealleri ve halka bakışları noktasında farklılıklar söz konusudur. Eğitimi itibariyle Nurihanov'dan daha üstün olan

Yavbasarov, bu üstünlüğünü asla olumsuz olarak kullanmaz. Halka jakoben bir tavırla tepeden bakmak yerine, kendini halkın ta kendisi yaparak onları özümser ve kendini benimsetir. 'Yabancı' diye tanımlanan bu aydın, halka halkın kendisinden daha benzerdir. Nurihanov ise, jakoben bir yaklaşımla halkı aşağı, cahil ve eğitimsiz olarak görür. "Halk? Halk nedir, sürü. Nereye sürersen oraya gider o" (s.253) diyerek bu düşüncesini ortaya koyar. Buna karşılık Yavbasarov ise:

Demek sürü? Halk sürü oluyor yani? Çok yanılıyorsunuz! Bütün güç, eğer bilmek isterseniz, işte bu halktadır! Kendi ensenize bakmayın. Halka düşmanlık yapılamaz, zamanı da değil. Buraya kadar pek çok şey affedildi. Ama onlara çoğu zaman engel olundu. Artık meseleyi ortaya koyup açık açık konuşmak gerek. Birisinin her yaptığını gözden geçirince halk yaşar! (s.253).

Halk ve halkın faydasının gözetilmesinin vurgusu romanda Yavbasarov aracılığı ile verilir. Sovyet romanlarındaki olumlu kahraman profilinin tam bir örneği olan Yavbasarov, tamamıyla buna uygun davranır. Haksızlıklara göz yumamaz. Çünkü o tam bir Sovyet insanıdır. "Ben namuslu bir Sovyet insanı olarak, aynı zamanda bir bilim adamı olarak bu işe göz yumup, kenarda durmam" (s.254) diyerek Nurihanov'un yaptıklarına karşı çıkar. Ancak Nurihanov'un bunun üzerine tavrı dikkat çekicidir.

Bak sen ona, onun bütün planlarına, geleceğine, bütün düşüncelerine, hayallerine, yani kaderine balta vuruyor değil mi? Kim hem de yedi kat yabancı biri. Yok bunu böyle bırakmak olmaz. Bizim de omuzlarımızın üstünde başımız var. Nurihanov derler bize. Birinin adı işte anıta bile yazıldı. Heykeli dikilecek biri. Kahraman! Bu da onun oğlu, geride kalacak biri değil (s.254).

Babasının kahramanlığından daima kendine pay çıkaran Nurihanov'un bu tavrının aksine Yavbasarov için hayatta en önemli erdem ahlak ve dürüstlüktür. Yapparov, cesurluğu, korkusuzluğu ve kartal burnu ile bütünüyle Yavbasarov'u -tanımadığı babası-Semirhanov'a benzetir (s.205). Bu durum da yazarın yarattığı bir başka paradokstur. Nurihanov babasının ününden kendine ne kadar pay çıkarsa da her şeyiyle ona benzeyen babasını hiç tanıma fırsatı olamayan Heyrulla'dır. Fen doktoru Yavbasarov, bilim uğruna kendini feda eder. Bu durum romanda birçok kez tekrarlanır. Nurihanov'un yakın dostu Keşfi " ... Yavbasarov, işte şimdi bizim kendisini tek

gözümüzle bile görmediğimiz Yavbasarov, fen için kendini kurban ediyor. Bütün nimetleri olan Ufa'daki sıcak dairesini bırakıyor" (s.82) diyerek Yavbasarov'un fedakarlığına vurgu yapar. Yavbasarov'da bu fedakarlığı şöyle ifade eder: "Fen de sanat gibi kurban talep ediyor" (s.103). Yavbasarov bir nevi, Türk edebiyatında filizlenen materyalist ve pozivist anlayışı benimsemiş Beşir Fuad, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik gibi kişilerin devamı niteliğindedir. Oktay'a göre, Beşir Fuad, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik gibi kişiler daha çok biyolojik bir materyalist anlayışını sürdürürler. Beşir Fuad, bileklerini kesip, bilime faydasının dokunacağını düşünürken Marx'dan haberdar değildir. Bütün bunların sebebi ise Türkiye'de Marksizmin kuramsal değil yazınsal olarak gelişmesidir (Oktay 2008: 225). Ancak, Dinis Bülekov'un burada işlediği 'bilim için kurban olma' olgusu da Beşir Fuadlarınkine benzerdir denilebilir. Yavbasarov Nurihanov ile girdiği bir tartışma esnasında aydınının bu vasfını iyi bir şekilde dile getirir. Başkurt Sovyet Edebiyatının en güçlü kalemlerinden birisi olan halk şairi Mustay Kerimi'nin bir şiirinden "Ben yaşamak için ölüyorum" (s.109) ifadesini alıntılıyarak, eğer insanlığa güzel bir hayat bırakılacaksa bunun için ölmenin de mümkün olduğunu dile getirir (s.109). Yaşamak ve yaşatmak için ölmek, bilime, halka, insanlığa bir katkıda bulunmak düşüncesi bu anlamda materyalist Beşir Fuad'ın bilim için kendini kurban etmesine benzerdir. Sonunda ideallerine ulaşacağını bilirse ölmek Yavbasarov için hiç korkulacak ve kaçınılacak bir şey değildir (s.203).

Gilman için kendini kurban etme olgusu Yavbasarov'a zıt bir şekilde işlenir. Nurihanov, Yavbasarov gibi kendini bilim uğruna feda etmez. Tam bir bensever örneği olan Nurihanov için öncelik tabiki bilim ya da halk değil sadece kendisidir. Nefise ile yaşadığı ahlak dışı ilişki sonrasında yaşadığı pişmanlığı şu sözlerle dile getirir:

Nurihanov önde gelen köy idarecisi, kendi kolhozunun insanların geleceğini, güzel hayatını düşünerek kurban etti. Ha... ha! (...) Şaşırma! Ateşle oynuyorsun, artık kırk yaşındasın, daha çok kendini düşünyorsun değil mi? Belki de öyledir, insan bir kere yaşıyor bu yeryüzünde. Gilman da edebiyete doğmadı. Kendi çoktan yok, ama babası Semirhan'ın şanından da ona pay çıkarıyor. Faydalanmak gerek, kader böyle emrediyor (s.134).

Kendi içerisinde kısa bir ikilime düşen Nurihanov, bu ikilemden kolayca sıyrılır. Çünkü Nefise'ye karşı hissettikleri çok da kalbi

sayılmaz. Gönül ilişkisi yaşadığı bu kadının hamile olduğunu duyunca şoförü ile evlendirmek isteyecek kadar da alçaktır. Bir anlamda Nurihanov'un her fırsatı değerlendirme özelliği burada da ortaya çıkar. Sadece Nefise ile yaşadığı bu ilişki makamına zarar vereceği için tereddüttedir. Ancak Nefise onun makamı için de aynı zamanda bir basamaktır. Nefise'ye yaklaşmak demek babası PMK şefi Distanovla daha yakın olmak demektir.

Yazar, iki bu iki aydın tipi ile dönemin egemen komünist anlayışına bir ayna tutar. Nurihanov'un bencilliği ve bireyselliği karşısında Yavbasarov'un kollektif bilinci ve fedakarlığı bu paradoksun ana noktasıdır. Yavbasarov, içindeki tüm iyiliği, masumluluğu ve dürüstlüğü ile romandaki bazı kahramanların da iyi yönde değişmesine vesile olur. Ahlakdışı davranışları ve kadınlığı ile romanda yer edinen PMK çalışanı Bibinur bu kahramanlardan en önemlisidir. Yavbasarov'un onun hayatına dokunması ile tüm kötü özellikleri silinir. Kıskançlık yüzünden sevdiği kadını öldürmeye çalışan Baygildi, içerisinde Bibinur'un olduğu karavana ateşe verir. Bunu farkedenden Yavbasarov, kahramanlığını, cesurluğunu gösterip ateşe atlar. Bu yangından kurtardığı Bibinur, o andan itibaren bambaşka bir insana dönüşür. Burada hem ateşin hem de Yavbasarov'un olumsuz bir özelliğinin etkisi görülmektedir. Bibinur, kahramanım diye adlandırdığı Yavbasarov'a aşık olur ve o kara günden sonra bambaşka birine dönüşür. Yazar, romanda Bibinur'un karakterinde bir değişim yaşatmıştır. Bu olaydan sonra birçok kez ölmeyi deneyen Bibinur, hayata Yavbasarov sayesinde tutunur. Görüldüğü gibi, Yavbasarov, olumluluğunu romanın her yerinde hissettirmektedir. Baygildi'nin bu yaptığına sessiz kalamayan Yavbasarov onu şikayet eder fakat Nurihanov, onun PMK için iyi bir işçi olduğu gerekçesi ile bu şikayetin dikkate alınmasını engeller. Nurihanov gene doğruluğu değil, kendi çıkarlarını gözetir. Bu olay sonrasında Baygildi öç almak için tekrar Bibinur'u öldürmeye kalktığında, araçla Yavbasarov'a çarpar. Romanın sonu Yavbasarov'un kazası ile belirsiz bırakılır. Yavbasarov'u yara izinden tanıyan Feyzrahman dede, onun Nurihanov'un kardeşi olduğunu söylemesi ise, ikisi için de trajik bir sondur. Birbirine bu kadar zıt iki insanın bunca çatışma sonrası kardeş olduklarının öğrenilmesi, yazarın yarattığı bu şaşkınlık, önemlidir. Nurihanov Yavbasarov'un kardeşi olduğunu öğrendiği an ondan af diler. Bu af dileme, olumsuz kahramanın olumluya karşı mağlup oluşudur.

Yazar'ın burada yarattığı kahramanlar, o dönemin siyasi-sosyal ve ekonomik hayatının bir perspektifini bize sunar. Nurihanov'un bu çözülmesi, Yavbasarov gibi cesur, korkusuz, dürüst, idealist Sovyet insanların varlığını yazarın benimsediğini gösterir. Yavbasarov her ne kadar romanın sonunda kaza geçirse de, kötülerle arasındaki mücadeleden kazanan olarak çıkmayı başarmıştır. Nurihanov'un özrü, Nurihanov'un etrafındaki herkesin onun yanlışlarını farketmesi, köye gelen televizyon, Bibinur'un yeniden yeşeren yaşama sevinci ve yaşanan diğer gelişmeler bunun göstergesidir. Yazar, bir röportajında halkın yazardan söz beklediğini dile getirmesi (Kalkan 2012: 9), romanın ve sanatçının toplumsal fonksiyonuna dair görüşlerini bildirmesi açısından önem taşır. Bu bağlamda yazar tarafından Yavbasarov, toplumun örnek alacağı, Nurihanov da toplumun sakınacağı bir kahraman olarak idealize edilir.

4. Sonuç

Dinis Bülekov, "Yabancı" romanı ile 1917 Ekim Devrimi sonrasında gün yüzüne çıkan adaletsizlik, haksızlık ve bencillik kavramlarını irdelemiş, bu bağlamda hâkim komünizm anlayışının açık bir eleştirisini ortaya koymuştur. Kolhozların o dönemdeki olumsuz halinin de görüldüğü romanda, aslında Başkurt halkının bu kolhoz içerisindeki üstün çabası ve azmi de gözler önüne serilmektedir. Ancak komünizm anlayışının evrimi gibi, kolhozun amaçları ve işleyiş düzeni de kişisel çıkar ve niyetlerin eline kaldığı için çarpık bir yapının olduğunu söylemek mümkün. Yazar, bu romanı aracılığı ile bu çarpık yapıyı ve idaredeki makam sahiplerinin hem makam sevdalarını hem de yanlış tavırlarını eleştirel bir dille ele almıştır. Yazar, bu çarpık düzenin ve toplumsal kaosun yansımalarının görüldüğü ana iki kahramanının taşıdığı zıtlıklar ile eleştirisini güçlendirir. Yavbasarov haksızlık karşısında daima dimdik duran, dürüst, yardımsever, halkı düşünen ve halkın yararını gözeten bir fen doktoru-bilim adamıdır. Nurihanov ise, onun aksine, kendi çıkarları ve şöhreti için çalışan, halkı güdülecek bir koyun gibi aşağı olarak gören, ideallerine ulaşmak için tüm ahlaksızlık ve yolsuzluğu yapmaktan çekinmeyen bir idarecidir. Nurihanov'un bencilliği ve bireyselliği karşısında Yavbasarov'un kolektif bilinci ve fedakarlığı bu paradoksun ana noktasıdır. Nurihanovu olumsuz, Yavbasarov'u olumlu olarak idealize eden yazar, roman boyunca iki kahramanın da aynı şekilde algılanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, 1934 Birinci Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ortaya atılan 'olumlu kahraman tipi' bu romanda tam

manasıya vücut bulmuştur. Yazar Yavbasarov ile bu "olumlu kahraman maceraları vasıtasıyla Başkurt halkının gönülden bağlı olduğu okuyucuya sunar. Halkın belli bir kısmının idarenin yürüttüğü yönetim anlayışından çok da memnun olduğu söylenemez. Bu yanlış idareciliğin hırsları ve idealleri için yaşayan Nurihanov'dur. Ancak kendi için yaşayan korkusuz, bilim adamı Yavbasarov durmaktadır. Bu görkemli, korkusuz kahraman yazarın benimsediği, doğru ve tek gerçek komünizm anlayışın timsalidir. Nurihanov ise, o dönemdeki çarpık Sovyet idarecilerinin tipik bir örneğini oluşturur.

Bu yönü ile yazarın hayata, kendi toplumuna ve Başkurt halkının yaşadığı siyasi, sosyal ve ekonomik süreçlere duyarsız kalmadığı ve romanı ile bu sarsıntılı süreçlere bir nebze de olsa su serptiğini söylemek mümkün. Halkın birliği, vatanın dirliği ve huzuru için uğraşmak gerektiği fikrini satır aralarında barındıran romanın temel izleği Nurihanov ve Yavbasarov bağlamında iki farklı ideal, iki farklı komünizm anlayışıdır. Yavbasarov'un mükemmelliği ile kendi tarafını ve düşüncelerini gizlemeyen yazar, aynı zamanda "aydın" tipine de eleştirel bir söylemle yaklaşır. Romanın bütünü düşünüldüğünde, halk efsanelerinden ve anlatmalarından da faydalanan yazarın, edebi anlayışı için halkın ve halk ürünlerinin temel beslenme yeri olduğunu söylemek mümkün. Yalnız halk için yaşamak, yeri geldiğinde halkın yaşaması için can vermek fikrini derinden işleyen yazarın, halkı uğruna eser vererek bu anlayışını yaşattığı görülmektedir. Romanın olay örgüsü aynı düzende ve heyecanda ilerlese de, kahramanların psikolojik süreçlerinden az da olsa haberdar etmesi de önem taşır. Sadece politik anlamda değil, aynı zamanda insanî değerler bağlamında kıskançlığın, düşmanlığın ve kinin işlendiği roman, dönemin toplumsal ruhuna da ışık tutar. Yazar, romanda bir anlamda Başkurt halkının ait olduğu toprakların kıymetini ve anlamını, kendilerinden olmayanı "yabancı" diye tanımlayarak istememeleri ve dışlamaları ile sembolize eder. O halk aslında o kadar da saf ve temiz bir kalbe sahiptir ki "yabancı"nın samimi duygularını gördükleri an, kapılarını ona da açar. Ancak bu kapıları "yabancı"ya kapayan sadece çıkar düşkünü idarecilerdir. Bu bağlamda halk ve parti idarecileri ikilemi de ayrı bir eleştiri konusudur. Dinis Bülekov'un, "ideal insan tipi" oluşturmak arzusu ve yanlış fikirleri ve idareciliği bu bağlamda çarpık komünizm anlayışını,

idealize ettiği bu iki asıl kahraman -Nurihanov ve Yavbasarov- bağlamında ele alması ve bu iki düşman kişinin özlerinde kardeş olmaları romanın en trajik yanını oluşturur. Genel olarak bakıldığında, aşinalık ve yabancılık bağlamında, bir toplumun panoramasını gözler önüne seren yazar, toplumun ahlâki değerleri, insan ilişkileri, siyasi yönetim ve idare anlayışındaki çıkmazlık ve çarpıklıkların düzeltilmesi noktasında Yavbasarov gibi olumlu bir kahraman yaratarak “çözüm” önerisinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif, (1998), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKYILDIZ, Hüseyin, (1998), Bireysel Ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 163-176.
- ARSLAN, Nihayet,(2011), “Osmanlı Ve Rus Toplumlarında Medeniyet Değişmesi: Bihruzlar Ve Oblomovlar”, *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S.47-80.
- AYTAÇ, Gürsel, (2016), *Genel Edebiyat Bilimi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- AZADOWSKI, Mark, (2002), *Sibiryadan Bir Masal Anası*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BAYAT, Fuzuli, (2016), *Türk Mitolojik Sistemi: 2 Kutsal Dışı, Mitolojik Ana, Umat Paradigmasında İlkel Ve Mitolojik Kategoriler, İyeler Ve Demonoloji*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BELGE, Murat, (2016), *Step Ve Bozkır*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BÜLEKOV, Dinis, (2012), *Yabancı*, (Çeviren:Nigâr Kalkan), Ankara: Bengü Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail, (2011), *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİR, Ahmet, (2014), *Roman ve Stereotip Türk Romanından Örneklerle*, Ankara: Nobel Yayınları.
- EAGLETON, Terry, (2015), *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*, (Çeviren: Utku Özmakas), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ECEVİT, Yıldız (2011), *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- FORSTER, E. M. (2016), *Roman Kuramı*, (Çeviren: Ünal Aytür), İstanbul: Milenyum Yayınları.

- GÜZEL, Sinan, (2009), "Başkurt Yazar Dinis Mudarisoviç Bülekov'dan Bir Hikâye: Hındırılğan Akas Kılıs", *Ege Ünviertesesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XV., S.15, İzmir 2009, s.60-61.
- KALKAN, Nigar, (2012), *Kilmişak Ve Gümir Bir Gına Romanlarının Üslup Ve Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Yök Ulusal Tez Merkezi: 310878.
- KAMALOV, İlyas (2008), *Başlangıçtan Günümüze Başkurtlar*, A. Melek Özyetgin, A. Merthan Dünder, İlyas Kamalov, *Tarihten Bugüne Başkurtlar İçinde*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KEYDER, Çağlar, (1995), *Kimlik Bunalımı, Aydınlar Ve Devlet*, Sebahattin Şen (Haz.), *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu İçinde* (151-157). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- MORAN, Berna, (2009), *Edebiyat Kuramları Ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MORAN, Berna, (2009), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- NACİ, Fethi, (1995), Münevverden Entele. Sebahattin Şen (Haz.), *Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu İçinde* (181-189). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- OKTAY, Ahmet, (2004), *Sanat ve Siyaset*, İstanbul: Everest Yayınları.
- OKTAY, Ahmet, (2008), *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- WELLEK R. Ve A. Warren, (2015), *Edebiyat Teorisi*, (Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- SAMSAKÇI, Mehmet, (2014), *Siyaset Ve Roman*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- SARTRE, Jean Paul, (2015), *Edebiyat Nedir?*, (Çeviren: Bertan Onaran), İstanbul: Can Yayınları.
- TEKİN, Mehmet, (2016), *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TEPEBAŞILI, Fatih, (2012), *Roman İncelemesine Giriş*, Konya: Çizgi Yayınları.
- TOPRAK, Zafer, (1995), Aydın, Ulus-Devlet ve Popülizm. Sebahattin Şen (Haz.), *Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu İçinde* (39-83). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- TOPSES, Gürsen, (2012), Elseverlik (Alturizm) ve Benseverlik (Egoizm) Ölçeğiyle İlgili Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *İjtase*, 60-71.

YILDIRIM, Ramilya Yarullina, (2013), Tatar Nesrinde Olumlu Kahramanlar, *Turkish Studies*, 1441-1447.

YILMAZ, Durali, (2011), *Roman Sanatı ve Toplum*, İstanbul: Kesit Yayınları.